

DE OORSPRONG VAN DE PRIESTERTAAL IN POSO

DOOR ALB. C. KRUYT

In 1919 heeft de heer N. Adriani een voordracht gehouden voor de Kon. Akademie van Wetenschappen over de Indonésische priester taal. Hij heeft daarin echter alleen over dit verschijnsel op Midden-Celebes kunnen spreken, waarvoor hij een groote hoeveelheid materiaal bijeen verzameld heeft. Priestertalen vindt men ook op Borneo onder de Olo Ngadjoe, bij de Bataks, op Nias, op Zuid-Celebes. Maar van deze priester talen is nog zóó weinig aan het licht gebracht, dat over hun karakter op z'n hoogst enkele algemeenheden zijn te zeggen.

Het voorkomen van een priester taal en de aard van het werk der priesteressen is een merkwaardig en geheel eenig verschijnsel op Midden-Celebes. Bij de meeste stammen in dit land toch wordt sjamanisme gevonden, waarbij geesten zich van menschen als mediums bedienen. Bij het volk der Bare'sprekers daarentegen zijn het de priesteressen, die hun innerlijk naar het godenverblijf daarboven laten opstijgen. Bij dit verkeer met de hoogere wezens maken ze gebruik van een aparte taal, de priester taal.

Op meesterlijke wijze heeft de heer Adriani ons een inzicht gegeven in de wijze waarop deze kunst taal is gemaakt. Het is de taal der priesteressen-litanie, en het wil zijn de taal der luchtgeesten, waarvan de priesteres zich bedient in haar omgang met de bewoners van de hemelstreken, wanneer ze hun hulp inroept tot herstel van zieken. Adriani karakteriseert deze priesterspraak als een aftreksel van de gewone taal, dat

zich tot deze verhouden moet, zooals een schimmenbestaan staat tot een menschenbestaan.

Om u een indruk te geven van dit verschijnsel, wil ik aan de hand van hetgeen Adriani ervan vertelt, enkele kenmerken van die taal naar voren brengen. Voor een zeer groot deel bestaat ze uit verdraaide en verminkte woorden. Soms zijn die woorden uit verwante talen overgenomen; soms zijn ze wel Pososch, maar naar het model van uitdrukkingen in die vreemde talen vervormd. Andere zijn weer verminkt op de wijze, die men in kinderspelletjes vindt toegepast. Men verandert bijv. de laatste lettergreep steeds in e, alsof men bijv. in onze taal voor „verlaten” zou zeggen *verlae*, en voor „gedronken” *gedroë*.

Lastig is het, dat men in de priestertaal klankgelijke woorden door hetzelfde wisselwoord vervangt, al is de beteekenis geheel onderscheiden. Zoo kan volgens dit systeem „week” als aanduiding van een tijdperk van 7 dagen vervangen worden door „zacht”, omdat zacht hetzelfde is als het adjectief week. Soms ook worden de woorden aangekleed, zooals A. het aanduidt, met het doel ze te verkleeden; ze worden dan van voor- en achtervoegsels voorzien, waar alleen het grondwoord is bedoeld zooals „vertegenwoordigd” in plaats van tegenwoordig.

Een priesteres, die de heele litanie verstond, heeft Adriani nooit aangetroffen. Een volledige priesteressen-litanie is zoo om en bij de 1200 regels lang.

Wat nu den inhoud betreft, deze valt zeer tegen wat belangrijkheid betreft. De bedoeling der litanie is te beschrijven, hoe het innerlijk van de priesteres, daartoe door de luchtgeesten geholpen, het luchtruim ingaat om aan den Hemelheer levenskracht te vragen. Maar de ervaringen die de priesteres op dezen tocht opdoet, zijn van heel weinig beteekenis. Het belangrijkste van hetgeen de Poso-toradjas van de geestenwereld gelooven, komt men te weten uit mededeelingen buiten de priesteressen-litanie om. Deze wordt lang gemaakt door oneindige herhalingen, waarin gezegd wordt, dat het reisgezelschap zich

neerzet om een sirihpruim te nemen, en hoe ze dit doet.

Verder verliest de litanie zich in allerlei afdwalingen, die niets tot de zaak toedoen. Soms blijft men zoo verdiept in een beeld, zegt Adriani, dat men het in 't lange en breede gaat uitwerken, en daardoor geheel en al den draad van het reisverhaal kwijtraakt. De smidse brengt de dichteres op het kapmes; dit lokt haar uit tot uitweiden over het boomen vellen, en vandaar komt ze op het zoeken van levensonderhoud en tot prijzen van het voedsel, dat in den mensch weder herstelt, wat de arbeid hem heeft ontnomen. De palmwijn brengt de dichteres op het roode gelaat, vandaar komt zij op roode tooverkruiden en dadap-bloemen, die weer een rooden schijn geven aan het huis met al wat erin is.

Als men zich spitst op het hoogtepunt van den zang, daar waar de Hemelheer de gevraagde levenskracht aan de priesteres geeft, wordt men al zeer teleurgesteld. Alles wat er wordt verteld van de handeling, waarop 't aankomt, is dit:

Wij gaan levensgeest verzamelen,
we gaan levenskracht meenemen.
De levenskracht is reeds verzameld,
de levensgeest is al meegenomen.

Wanneer men hiernaast stelt de kleurige verhalen, die men buiten de litanie in gewone taal doet over de ontvangst, die de priesteres bij den Hemelheer ten deel valt, dan is die litanie in kunsttaal alleen te bewonderen om de kunst, waarmee ze in elkaar is gezet.

Deze kunsttaal is niet bedoeld als een geheimtaal. Over het geheel deelen de priesteressen graag aan belangstellenden van haar kennis mee. In den ouden tijd droegen velen als naam een woord uit de priestertaal, want de priesteres kwam enkele weken na de geboorte van den kleine haar werk doen om den levensgeest op den nieuwen wereldburger te bevestigen, en dit was dan veelal een gelegenheid om voor den kleine een naam te kiezen, die dan aan de litanie werd ontleend.

De priester taal is ook niet te vergelijken met jagers- en visscherstalen, waarin men om het geluk niet te bederven vermijdt een aantal woorden bij het werk uit te spreken. De woorden, die in de plaats komen van de verbodene zijn geen gemaakte woorden, maar het zijn omschrijvingen of minder gebruikelijke wisselwoorden, alles echter aan de dagelijksche taal ontleend.

We komen nu vanzelf tot de vraag: Hoe kunnen de Poso-toradjas ertoe zijn gekomen zoo'n taal te maken? Adriani ziet deze vraag ook onder de oogen. Hij merkt in verband hiermee op, dat de Toradja de zichtbare en onzichtbare wezens in onderscheiden groepen verdeelt. „De eerste en belangrijkste groep, de normale groep, de maat met welke andere wezens gemeten worden, is het volk aan 't welk wij onze aandacht willen wijden, en dat wij niet beter kunnen aanduiden dan met de benaming „wij zelf“. De bewoners der Onderwereld behooren natuurlijk ook daartoe, want zij zijn onze onmiddellijke verwanten, onze stamgenooten. Naast onszelf staat de groep der volksstammen met wie wijzelf geregeld in aanraking komen. Er is verkeer mogelijk, omdat die menschen verstaanbare talen spreken. Ze staan natuurlijk niet met ons gelijk. Juist omdat ze in zeden en denkwijze, in taal en kleeding *bijna* zoo zijn als wijzelf, zijn ze ook niet meer dan *bijna* zoo goed als wij; men moet bij hen nogal wat door de vingers zien en dan is het met hen wel uit te houden. De derde groep van wezens met wie we in verkeer staan, is die der dieren, voor zoover we althans iets verstaan van hun geluiden en bewegingen... Maar nu bestaan nevens onszelf, de vreemdelingen en de dieren nog een groep onzichtbare wezens, en dat zijn de geesten die de ruimte tusschen de Bovenwereld en ons Midden bewonen en de goden der Bovenwereld. Ze hebben het bijzondere, dat ze onzichtbaar zijn. Dit is niet het geval met de gestorvenen want hen zien we in den droom; daarenboven kennen we hen van den tijd toen zij nog op aarde leefden, en zij hebben

ook dezelfde natuur als wij en spreken onze taal. Met hen kan iedereen verkeerden op grond der bloedverwantschap."

Maar met de goden en geesten is dat anders. Deze goden, zegt Adriani, zijn namelijk geen gestorven menschen, maar wezens die altijd het karakter van goden hebben gehad, die er vóór de menschen zijn geweest, en de schepping van de menschen óf hebben verricht, óf althans hebben bijgewoond. Er bestaat voor den Toradja geen natuurlijke betrekking tusschen goden en menschen; ze zijn geen familie van elkaar, en daarom is er in het bewustzijn van den gewonen Toradja geen overtuiging aanwezig, dat hij recht zou hebben op toegang tot de goden.

Dan gaat Adriani voort: Het ontbreken van den familieband met de goden der Bovenwereld maakt dus bemiddelaars, deskundigen, noodig, tot uitoefening van de gemeenschap met hen, en dit zijn de priesteressen.

Maar die priesteressen, vervolgt Adriani, staan geheel hulpeloos tegenover deze onzichtbare wezens, tenzij ze iets bezitten dat de geheimzinnigheid dier geestenwereld breekt en ons een middel van verkeer met hen verschaft, dat hun wereld voor ons toegankelijk maakt.

Dit middel is de taal, want van het gesproken woord gaat tooverkracht uit. Het behoeft niet eens gearticuleerde taal te zijn, want ook het geroep van dieren is tooverkrachtig. Omdat het nu de klanken zijn, die den geluidtoover voortbrengen, zijn ook van gevaarlijke woorden in de eerste plaats de klanken gevaarlijk, eerder nog dan de beteekenis. De klank van het gesproken woord is dus tooverkrachtig; door spreken oefent men tooverkracht uit. Met de onzichtbare wezens sprekende, kan men dan ook de geheimzinnigheid breken, waarin zij gehuld zijn, verkeer met hen hebben en verkrijgen, dat zij iets doen of nalaten, tot ons komen, van ons gaan, ons bijstaan of ophouden ons tegen te werken.

Hiertoe moeten zij aangesproken worden. Maar in welke taal? Dat hebben ze zelf niet bekend gemaakt. En toch dient

deze taal gevonden te worden. Ze is dan ook gevonden, of liever uitgevonden. De taal waarin de onzichtbare wezens in de animistische godsdiensten worden toegesproken, en die hier „priestertaal” is genoemd, is een kunsttaal, vervaardigd naar animistische inzichten.

Wanneer we alles samenvatten, wat hier is weergegeven, kunnen we Adriani's voorstelling van het ontstaan der priestertaal aldus formuleeren: De Toradjas voelden zich geplaast tegenover goden en geesten, met wie ze niet verwant zijn, wier taal ze ook niet kenden. Toen gingen ze erover denken, hoe ze die wezens konden benaderen, en toen vonden ze de priestertaal uit op grond van de overweging, dat het meer op den klank, dan op de beteekenis der woorden aankomt.

Alleen de omstandigheid reeds, dat de priestertaal in Midden-Celebes een vrucht zou zijn van wijsweurig overleg, hoe naïef en primitief dan ook, wekt het vermoeden, dat dit niet de oorsprong ervan kan geweest zijn. Maar ook de overwegingen, waarvan Adriani bij zijn redeneering uitgaat, zijn in strijd met de werkelijkheid. Ontegenzeggelijk wordt de magie van de stem heel groot gedacht, maar dat aan den klank meer waarde zou worden gehecht dan aan de beteekenis, is niet juist. Van het Koran-eciet begrijpt geen tot den Islam overgegaan Toradja de beteekenis, maar hem is geleerd, dat dit de taal is, die Allah welgevallig is, en daarom verwacht hij er heil van. Wanneer de Toradja een tooverformule in het hoofd prent, die hem door een vreemdeling tegen een flinke vergoeding is geleerd, dan begrijpt hij daarvan de beteekenis ook niet; maar hij is overtuigd, dat die beteekenis er is, omdat hem dit door een deskundige, in wien hij geloof stelt, is gezegd. Maar dat hij geloof zou hechten aan een eigen uitgevonden, magisch werkende taal, is niet aan te nemen. Mocht zoo iets mogelijk wezen, dan zou het dadelijk tot geheimtaal geworden zijn, wat nimmer met de priestertaal het geval is geweest.

Maar is het ook wel juist, dat de Toradja zich niet verwant zou voelen aan de luchtgeesten, met wie ze in de eerste plaats

te maken hebben, zoodat de priestertaal bij de Bare'e sprekende Toradjas *basa mboerake* of *basa mpoworake* genoemd wordt? *Woerake* of *boerake* is een zeer verspreid woord op Midden-Celebes. Op den oostarm van Celebes, bij de Mian Balantak en Loinangs, worden er geesten mee bedoeld, die overal wonen: op zee, op bergen, in bosschen, aan rivieren. Bij de To Wana, het meest achterlijke deel van de Oost-toradjagroep, is het woord *woerake* bij den primitiefsten stam dezer streek, de To Pasangke, niet bekend. Bij de andere stammen wordt het woord in de aanroepingen gebruikt: „O, woerake, hier is het hoen enz.” Dit hoen moet dienen om de oorzaak van de krankheid weg te brengen, weg te laten vliegen. Niemand in deze streek heeft mij kunnen inlichten, wie met deze *woerake* bedoeld worden. Een man, die er nog een meening op nahield, vermoedde, dat er het hoen zelf mee bedoeld wordt, dat de ziekte wegbrengt.

In Mori weer wordt de priesteres zelf met *woerake* aangeduid: dit is ook het geval bij de Sa'dan-toradjas, bij wie de *toboerake* de leidster is bij het *boea'*, het groote feest, waarop levenskracht wordt vergaderd voor gewas, dier en mensch.

Bij de stammen in het grensgebied tusschen de Oost- en de West-toradjas kent men *woerake* nog: maar terwijl sommigen er heel goede geesten onder verstaan, houden anderen ze voor heel slechte en nijldige wezens.

We zien uit dit korte overzicht, dat de meeningen omtrent het woord *woerake* heel verschillend zijn. We kunnen dus niet zeggen, dat hetgeen met *woerake* door de Poso-toradjas wordt aangeduid, identisch is met dat wat de Sa'dan-toradjas eronder verstaan. Dit woord bewijst weer, dat de voorstellingen, die de bewoners van Midden-Celebes zich van de onzienlijke dingen maken, heel vaag zijn, en dat in verschillende streken met hetzelfde woord verschillende kanten van dit vage bestaan worden aangeduid. Adriani wil het woord vertalen met „floep naar boven”. Het duidt dus iets lichts aan, dat in de hoogere streken thuis behoort, en dan kan er een geest mee bedoeld

zijn, of een mensch, die het vermogen heeft naar boven te gaan, of een hoen, dat iets wegbrengt naar boven.

Het woord *woerake* op zichzelf leert ons dus niets omtrent de geesten, die de Pososche priesteres helpen. Inderdaad zegt men tegenwoordig van deze geesten, dat ze geen menschen zijn geweest. Maar het is de vraag of deze voorstelling altijd heeft bestaan. Welke geesten bijv. zijn het die de sjamanen bij de To Wana komen helpen? Hier weet men nog stellig te zeggen, dat dit de *wonggo* zijn, wat wij kortweg de ziel van den doode noemen. Zoolang er nog iets over is van hun lijken en hun graven, heeten ze op aarde te verblijven, maar als niets hen meer bindt aan hun laatste rustplaats, trekken ze de bergen in en heeten dan *walia*. Dit woord is afgeleid van *wali*, dat overal op Midden-Celebes gevonden wordt, wederom met meer of minder gewijzigde beteekenissen, die echter alle terug te brengen zijn tot het begrip „geest”. Deze *walia* dan zijn het, die de menschen, hun bloedverwanten, te hulp komen. Ze vermengen zich met andere geesten, *tobólagi*, geesten die heel blank zijn, waardoor ze zich kenmerken als geesten des lichts, des levens.

Bij de West-toradjas vindt men nog meer van het dualisme van de ziel van den mensch na zijn dood, dan bij hun oostelijke naburen. Al is de mensch gestorven, dan blijft men nog spreken van zijn *tanoeana*, zijn *kao*, *wao* of *wajo*, al naar gelang van den stam waartoe men behoort. Met deze woorden wordt de levensgeest van den mensch aangeduid, meer of minder als een persoonlijk wezen gedacht. De levensgeest sterft niet, maar gaat naar een ander oord. Waar dat oord is? Men kent het doodenrijk onder de aarde, maar men kent ook het luchtruim, waarheen de dooden gaan om te verblijven in geestendorpen in de lucht of op bergtoppen. Bij alle mogelijke gelegenheden worden de geesten op de bergen te hulp geroepen, de *pinowali*, die tot *wali* „geest” geworden zijn, en dit zijn allen zielen van afgestorven voorouders.

In Napoe vertelt men, dat bij den dood van elk mensch de

geesten van de lucht, die de sjamanen helpen, en de geesten uit het doodenrijk, de schimmen, bij den overledene komen. en dat beiden zich dan trachten meester te maken van het onstoffelijk deel van dien mensch. Winnen de *anitoë*, de luchtgeesten, het, dan wordt de overledene hun makker, en helpt op zijn beurt de menschen in hun nooden. Met de zielen die naar het schimmenrijk gaan, heeft de priesteres en de sjamaan niets te maken. Het is niet juist, wanneer Adriani zegt, dat de priesteres het verkeer met de Onderwereld onderhoudt. Zoowel zij als de menschen willen niets met die schimmen te maken hebben, want hun invloed op de levende natuur is steeds verderfelijck. Meent men, dat er een bewoner van de Onderwereld in de buurt is, dan jaagt men hem weg. Bij belangrijke gebeurtenissen worden aan deze schimmen offers gebracht, alleen met de bedoeling dat ze zich niet met de aangelegenheden van de menschen zullen bemoeien. Priesteressen en sjamanen moeten zich veelal onthouden van het eten van wat voor doodenmalen bestemd is. Ze komen nu en dan wel in het schimmenrijk, maar dit heeft niet de bedoeling om aanraking te zoeken met de afgestorvenen, maar om den levensgeest van personen, die daarheen afgedaald mocht zijn, terug te halen. Priesteressen en sjamanen houden alleen gemeenschap met wat er overgebleven is van het leven der afgestorven menschen, en dit leven gaat alleen naar boven, naar de lucht, om het leven der aardbewoners te steunen en te schragen.

Het is hier niet de plaats om dieper in te gaan op dit dubbele voortbestaan van den mensch na zijn dood. Maar er is genoeg gezegd om te doen beseffen, dat de geesten in de lucht bij de Bare'e sprekende Toradjas oorspronkelijk wel degelijk in betrekking staan tot de menschen, en dat dezen daarom op hun hulp mogen rekenen. Men weet trouwens nog te zeggen, dat de ziel van elke priesteres naar het luchtruim gaat, en op haar beurt *woerake* wordt.

De verklaring als zou een kunsttaal zijn gemaakt, omdat de priesteres in de luchtgeesten met vreemde wezens te doen zou

hebben, gaat niet op. Trouwens, wanneer de luchtgeesten zich bij de om de Poso-toradjas wonende stammen in hun sjamanen manifesteren, spreken ze hun eigen taal. Naar de beteekenis van hetgeen ze zeggen moet wel geraden worden, omdat ze hun gezegden in een geheimzinnig waas hullen, maar de woorden van deze orakeltaal zijn alle uit de dagelijksche spraak genomen. Iemand bij de To Wana vergeleek de taal der geesten met die in de *kajori*-liederen, waarin in bedekte termen iets wordt meegegeeld, naar welker beteekenis moet worden geraden. Bij de To Mori, van wie de Poso-toradjas zooveel hebben overgenomen, vinden we hetzelfde: het is de gewone taal die wordt gebruikt. Bij het grootste deel van de West-toradjas vinden we ook geen spoor van een priester taal. In de laaglanden zou men eraan kunnen gaan denken, maar deze verschijnselen zijn heel duidelijk onder Boegineesch invloed ontstaan.

Alleen in het reeds genoemde grensgebied tusschen Oost- en West-toradjas, in de landschappen Napoe, Besoa en Bada', gebruiken de geesten, die zich in de sjamanen manifesteren, een eigen taal, maar deze bestaat uit een beperkt aantal woorden, die vele niet-sjamanen ook kennen. De sjamanen in deze streek hebben altijd een helpster bij zich, de zoogenaamde „luisteraarster", die in dagelijksche taal aan de omzittenden mededeelt, wat de geest door den mond van den sjamaan zegt, en die de vragen der aanwezigen zoogenaamd aan den geest overbrengt. Enkele woorden van den geest zijn voldoende om aan den tolk een heel relaas te ontlokken.

Wel komt het voor, dat zich in den sjamaan een geest uit een andere streek, waar een andere taal wordt gesproken, heet te manifesteren. Zoo'n geest gebruikt dan zoogenaamd zijn eigen taal. Deze bestaat dan slechts uit enkele weinige woorden. Zoo gebruikt de sjamaan onder de Loinang graag Banggaaische woorden. Zoo komen er wel Arabische, Boegineesche, Gorontaleesche geesten in een Toradja sjamaan, en dan brabbelt deze enkele woorden van de taal van dien geest.

Waar bij de meeste aanverwante stammen dus blijkbaar geen behoefte heeft bestaan den geesten des lands een eigen taal toe te dicht, kan moeielijk worden aangenomen, dat alleen de Bare'e sprekende Toradjas, en in beperkte mate de bewoners van het Lore-distrikt, op zoo'n gedachte zijn gekomen.

Wanneer wij de feiten, die ons ter beschikking staan, met het oog hierop verder nagaan, wordt dit nog onwaarschijnlijker. Uit de beide voordrachten van den heer Adriani over de priesteressen en haar taal, krijgt men den indruk, dat deze personen de eenige middelaars zijn tusschen menschen en goden. Dit nu is niet het geval. De priesteressen worden uitsluitend geroepen bij zieken. Wanneer het land eenig onheil bedreigt, wanneer de akkerwerkzaamheden een aanvang nemen, en bij vele andere gelegenheden, waarbij geen herstel van ziekte wordt gevraagd, zijn het niet de priesteressen, die de goden aanroepen, maar ieder kan dit doen, die er zich toe geroepen voelt. Meestal doen dit dan ouden van dagen, en onder hen zij die een positie bekleeden. Bij deze gelegenheden zijn het de hoogste goden, die benaderd worden, en dit niet door tusschenkomst van luchtgeesten, maar rechtstreeks. Wanneer de gedachte bij de Toradjas leefde, dat de goden in een eigen taal moeten worden toegesproken, dan zou het juist in deze gevallen moeten gebeuren. Van de *woerake*-geesten toch hebben we gezien, dat ze oorspronkelijk wél aan de menschen verwant werden geacht; maar Poeë mpalaboeroe, om alleen maar dezen hoogsten god, den Schepper van alle dingen, den Urheber, te noemen, is zonder twijfel een natuurgod, die als zoodanig niet verwant is aan het menschedom. Wanneer we van iemand zouden mogen verwachten, dat men hem niet in zijn eigen taal aansprak, dan zou het deze Poeë mpalaboeroe zijn. En toch roept men hem en alle natuurgoden aan in de dagelijksche taal, zonder daarin iets geheimzinnigs of eigens te brengen.

Nemen wij hierbij nog in aanmerking den democratischen geest, waarvan alle Toradja-stammen doordrongen zijn, dan moeten wij tot het besluit komen, dat de priestertaal geen ver-

schijnsel kan zijn, dat spontaan onder de Toradjas zelf is opgekomen. Ze moeten de gedachte onzichtbare wezens in een andere taal toe te spreken van vreemdelingen hebben overgenomen. En als we nu de vraag opwerpen: „Van wie kunnen ze het denkbeeld omtrent een kunsttaal hebben gekregen?” dan richten onze gedachten zich het eerst op een volk van immigranten, dat ik het volk der Pottenbakkers heb genoemd, omdat aan hen waarschijnlijk moet worden toegeschreven het gebruik van aardn urnen, waarin de overblijfselen van de dooden werden weggezet, aanvankelijk de asch en de beenderen van het verbrande lijk, later de beenderen alleen.

Volgens de overlevering zijn deze immigranten van den kant van Loewoe gekomen, en hebben ze een veroveringstocht in een deel van Midden-Celebes gemaakt. Ze hebben zich ook bij kleinere en grootere troepen in verschillende deelen van het land gevestigd, en zich met de bevolking, die ze er aantroffen, vermengd. Deze vermenging is niet overal even intens geweest. Voor de Poso-streek zeker het sterkst bij de stammen der To Lage en To Onda'e. In deze verschillende graden van intensiteit van het onderling contact tusschen de inheemsche bevolking en deze vreemdelingen moet een van de voornaamste oorzaken gezocht worden voor de cultuurverschillen tusschen de Toradja-stammen onderling.

Op grond van een aantal gegevens en overwegingen mogen we aannemen, dat deze binnengedrongen vreemdelingen een cultuur meebrachten, die duidelijke en ingrijpende Hindoeïnvloeden verraadt. In verband met hetgeen uit de overleveringen van andere streken, als Zuid-Celebes, Boeton en eenige der kleine Soenda-eilanden bekend is, mogen we nog verder gaan, en aannemen, dat de oorsprong van de heele beweging, die het volk der Pottenbakkers op Celebes heeft gebracht, van Java moet zijn uitgegaan. Het moet dan een van de expedities zijn geweest, die in den bloeitijd der oude Javaansche rijken door de vorsten werden uitgerust, die zich in Loewoe neerliet

en bleef, en vandaar uit de omgeving van het Poso-meer bezocht.

Als dit vrij zeker voor ons is geworden, ligt het ook voor de hand aan te nemen, dat deze volken op Celebes kennis hebben gemaakt met de gewoonte der Javanen om hun vorsten aan te spreken in een andere taal dan deze gewend zijn tegenover elkaar te gebruiken. Maar ofschoon het mede vrij zeker is, dat de aristocratische Hoofden, die de Poso-toradjas hebben, onzuivere afstammelingen van deze vreemdelingen zijn, leefde het volk toch onder zoodanig democratisch verband, dat het er niet toe kon komen deze gewoonte tegenover hun eigen Hoofden te volgen.

Met de komst dezer vreemdelingen, die in verschillende opzichten grooten invloed op de cultuur der Poso-toradjas hebben uitgeoefend, zijn dezen ook bekend geworden met een geestenwereld, die op een hooger plan stond, dan de overgeleverde voorouder- en demonen-verering. Langs dezen weg zijn de Poso-toradjas de luchtgeesten, die eertijds niet anders waren dan het onsterfelijk vitale van den mensch, dat naar het uitspansel met zijn licht- en levensbronnen terugkeerde, en die als zoodanig hun nagelaten verwanten sterkten in hun aardch bestaan, als wezens gaan beschouwen, die tot een geheel andere sfeer behooren dan de menschen, niets met hen gemeen hebben. Er werd geen familieband meer met die geesten gevoeld, en men achtte zich als minderen tegenover meerderen.

Zoo kon het dan gebeuren, dat het gebruik van een kunsttaal werd toegepast op hoogere wezens, die ook door de overscheerschers daarin werden toegesproken. Wanneer we bekend zijn met den geest der Toradjasche samenleving, dan voelen we dadelijk het gebruik van een kunsttaal tegenover een afzonderlijke categorie van wezens aan als iets vreemds, iets dat er niet in thuishoort.

De waarschijnlijkheid, dat de priestertaal langs dezen weg in Midden-Celebes ontstaan is, wordt nog grooter, wanneer we merken, dat de wijze waarop deze kunsttaal is gemaakt,

dezelfde is als die waarop het kromo op Java is ontstaan. Het is Adriani zelf, die hierop wijst, waar hij na zijn meesterlijke uiteenzetting van dit verschijnsel op Midden-Celebes opmerkt: „De bestudeering der Javaansche kromotaal, zooals die bijv. door den heer Walbeehm is verricht, heeft ons een blik gegeven in de methode, die tot kunstmatige veranderingen op die taal zijn toegepast, en indien men een stuk Javaansche kromotaal ging overbrengen in gekromoiseerd Nederlandsch, zou men terstond bespeuren, hoe zeer het Kromo gelijkt op de Toradjasche priestertaal” (Indonesische priestertaal, bl. 14).

Er is in deze kwestie nog iets, dat onze ondersteuning omtrent het ontstaan van de priestertaal meer waarschijnlijk maakt. Wanneer de priestertaal ontstaan was uit animistisch filisofische overwegingen, zooals Adriani meent te moeten aannemen, blijven twee dingen in dit verschijnsel onverklaarbaar. In de eerste plaats, dat deze taal bij alle Bare'e sprekende stammen in gebruik is; en in de tweede plaats, dat ze overal gelijk is. Het laatste punt noodzaakt ons aan te nemen, dat deze kunsttaal van één punt uitgaande zich heeft verspreid. Ware zij spontaan door het brein der Toradjas zelf uitgedacht, zoo zouden verschillen in de priestertaal bij de onderscheiden stammen te vinden zijn. Dit is echter niet het geval. De overlevering zegt dan ook, dat het begin van het gebruik dezer taal in Bomba in Onda'e is geweest. Van deze plaats weten we ook uit andere verhalen, dat ze een bijzondere rol heeft gespeeld bij de veroveringen, die de van het Zuiden binnendringende vreemdelingen hebben gemaakt.

Van Bomba uit heeft dit gebruik zich verbreid. Dit zou op zichzelf ook moeielijk te verklaren zijn, wanneer we niet konden aannemen, dat dit gebeurd is onder invloed van een macht, die zich over alle Toradjastammen heeft doen gelden, een macht die een zekere eenheid bracht, die de afzonderlijke en geheel los van elkaar staande deelen van de Toradjamaatschappij tot zekere hoogte met elkaar vereenigde. De afdeeling van de Oost-toradjagroep, die niet onder dien machtigen en dwingen-

den invloed heeft gestaan, namelijk de To Wana, kent dan ook niet de priestertaal, en het werk der priesteressen: deze lieden kennen alleen het sjamanisme, dat ook bij de stammen der West-toradjas bestaat, en dat een ouderen vorm van gemeenschapsoefening met de geestenwereld vertegenwoordigt, dan het werk der priesteressen in Poso.

Nergens is de vermenging van de binnengedrongen vreemdelingen met de bevolking die ze in 't land aantreffen, zoo volkomen geweest als in de Posostreek. In de zoogenaamde berglandschappen van Poso, het distrikt Lore, is het volk der Pottenbakkers *naast* de oorspronkelijke bewoners blijven voortleven, vandaar dat men hier een uitgesproken adelstand heeft naast het volk. Bepaald vermengd tot één volk hebben deze twee zich niet. En de sporen van dit naast elkaar blijven staan dezer twee culturen zijn duidelijk waar te nemen in het hier besproken verschijnsel van de priestertaal. Wanneer we Bada' nemen als type van deze groep van landschappen, vinden we hier slechts zwakke sporen van de geestenwereld, waarheen de Pososche priesteressen met hun gebeden opstijgen. Het sjamanisme is hier blijven voortbestaan. Er zijn echter twee soorten van sjamanisme: een veel voorkomend volkssjamanisme, dat in niets verschilt van dat bij stammen, die weinig of niet in aanraking zijn geweest met het volk der Pottenbakkers, en een verfijnd adelssjamanisme, waarin vele sporen van den invloed der Pottenbakkers zijn aan te wijzen. Een van die sporen is, dat de zich in den sjamaan manifesteerende geesten, van welke geesten men nog goed weet, dat ze aan de menschen verwant zijn, een eigen taal gebruikt, een kunsttaal, die het medium dus moet kennen. Deze bepaalt zich echter tot een beperkt aantal woorden. Zooeven heb ik daarover reeds een en ander opgemerkt, waaruit gebleken is, dat dit verschijnsel in Bada' op z'n hoogst als een *poging* kan worden beschouwd om tot een priestertaal te komen.

Aan deze priestertaal in Bada' is nog een trek verbonden, waarop ik even moet wijzen. Men beweert, dat de sjamaan

deze taal niet leert, maar dat hij of zij haar vanzelf spreekt, als de geest in hem (haar) gevaren is; vele sjamanen beweren de priester taal niet te kennen, als ze niet in trance zijn. Men wil dus de illusie scheppen, dat de geesten wezens van anderen oorsprong zijn dan de 'To Bada'. Deze illusie wordt nog versterkt door het gebruik van een „luisteraar" of tolk, ofschoon heel wat menschen de woorden dezer taal en hun beteekenis kennen. We mogen misschien hierin eenige herinnering zien aan de taal, die de Pottenbakkers hebben gesproken, en die niet door het volk verstaan werd, zoodat van tolken gebruik gemaakt moest worden.

Dit brengt ons op een bezwaar, dat tegen den hier voorgestelden oorsprong van de priester taal kan worden ingebracht. Men kan zeggen: Wanneer de Poso-toradjas hun priester taal door aanraking met vreemdelingen hebben leeren maken, zou daarvan iets moeten blijken in de kunsttaal zelf in taalvormen en in uitdrukkingen, die niet aan de Toradja-talen in 't algemeen eigen zijn. Zulke exotische elementen nu worden niet in de priester taal gevonden; daarin is niets vreemds aan te wijzen, dan alleen het verschijnsel zelf.

Ik moet daartegenover het volgende opmerken: Dat verscheiden vreemde volken grooten invloed hebben uitgeoefend op de bewoners van verschillende deelen van den Archipel, is algemeen bekend. Het is echter opmerkelijk, dat die invloed de inheemsche talen niet of weinig heeft veranderd, ongeacht het overnemen van namen voor tot op dien tijd niet bekende zaken. In de tweede plaats hebben we hier niet te doen met het overnemen van een toovertaal, waarvan een magische uitwerking wordt verwacht, maar het overnemen van een gebruik, dat met toepassing van dezelfde methode voor de eigen taal werd aangewend.

Wij moeten het met den heer Adriani betreuren, dat er zoo weinig bekend is van de priestertalen van Boegineezen, Olo Ngadjoe, Bataks en Niassers, want daardoor missen we het materiaal ter vergelijking. Maar bij de Boegineezen en Olo

Ngadjoe zijn ons enkele verschijnselen bekend, die wijzen in de richting van hetgeen reeds omtrent de Poso-toradjas is gezegd. De Boegineezen, speciaal de Loewoeërs, zijn een volk, waarmee de Toradjas veel gemeen hebben. Ditzelfde kan van de Olo Ngadjoe van Borneo gezegd worden. De overeenkomst van de Toradjas met de laatsten echter berust voor een groot deel hierop, dat beide volken onder sterken invloed hebben gestaan van hetzelfde uitheemsche volk, dat onder hen is komen wonen. Van Borneo weten we, dat die vreemdelingen van Java kwamen; voor de bewoners van Poso is dit niet meer aan te wijzen, en daarom moeten wij er ons tevreden mee stellen hen de Pottenbakkers te noemen. Van de priester-taal der Olo Ngadjoe hebben we een fragment, dat ons door Hardeland is meegedeeld, en verder mededeelingen van Mallinckrott. En hoe weinig dit nog is, zooveel kunnen wij er reeds uit opmaken, dat deze priestertaal naar dezelfde methode is opgemaakt als de kunsttaal der Posoërs en het Kromo van Java.

Wat de Boegineezen betreft weten we uit de mededeelingen van Matthes, dat Loewoe wordt aangewezen als de plek waar de *bissoe*-taal, de taal der heidensche priesters, ontstaan is, en wel een plaats in die kuststrook, vanwaar volgens alle overleveringen de Pottenbakkers het land zijn binnengedrongen. Dat deze vreemdelingen, die zich in Loewoe hebben neergezet, een door de Hindoe-cultuur sterk beïnvloede beschaving bezaten, en oorspronkelijk van Java afkomstig waren, wordt door verschillende aanwijzingen in die richting waarschijnlijk gemaakt.

„Voor den oorsprong der bissoe's uit dit eenmaal door godenzonen bewoonde land van Loewoe, zegt Matthes, pleit inzonderheid de taal, waarvan zij zich bedienen, wanneer zij, zooals zij voorgeven, door hogere ingeving de zoogenaamde godentaal spreken, welke in vele opzichten overeenkomt met het Boegineesch van het oude heldendicht, waarin Batara goeroe's verblijft op aarde, gelijk ook de lotgevallen van diens

nakomelingen, Batara lettoc, Sawerigading, La-Galigo, en zooveel andere helden, bezongen worden" (Dr. B. F. Matthes, Over de Bissoc's of heidensche priesters en priesteressen der Boegineezen, bl. 2).

Wanneer mijn vermoeden juist is, dat de priestertaal in Poso onder invloed van de Hindoe-Javaansche cultuur is ontstaan, dan hebben wij hier weer een bewijs te meer van den grooten invloed, die van deze cultuur op verschillende deelen van den Indischen Archipel is uitgegaan.